

Milan ŠPEHAR

DUHOVNO-MINISTERIJALNI IDENTITET SVEĆENIKA

Sažetak

Za razliku od ne tako davnoga vremena prije Drugoga vatikanskog sabora malo se je govorilo o duhovnosti svećenika u pastoralu, a ono što je tu bilo rečeno, većinom je bilo u raskoraku s njegovom službom. Drugi vatikanski sabor pomiruje svećeničku duhovnost koja proizlazi iz pastoralne ljubavi i u nju utječe. Time je potvrđen identitet svećenika. No, caritas pastoralis se ne smije pretvoriti u aktivizam. Zato se naglašava da je bitni dio pastoralu upravo intimni, osobni susret s Kristom u euharistiji i slušanju riječi Božje kroz meditaciju.

Dalje u ovome članku želim pokazati suvremeno gledanje i mogućnost ostvarivanja evandeoskih savjeta poslušnosti, siromaštva i čistoće (celibata) i ostvarivanje sebe kroz njih. Na kraju kroz „euharistiju poslije euharistije“ – karitativno dijeljenje s potrebnima – želim naglasiti da je sve svećeničko življenje i njegov identitet u stvari trajna proslava euharistije.

Ključne riječi: *duhovnost, caritas pastoralis, aktivnost, aktivizam, euharistija, riječ Božja, evandeoski savjeti poslušnosti, siromaštva, celibata, identitet.*

I. Duhovnost kao potreba – danas

Što se više svijet materijalizira i što se više konzumizira, to se osjeća sve veća potreba za duhovnošću u svijetu. Otvaranja raznoraznih duhovnih centara samo u krilu Katoličke Crkve, kojih ima sve više, koji nude od

duhovnih obnova, duhovnih vježbi, do tečajeva molitve i meditacije, nije plod samo Drugoga vatikanskog sabora i njegova otvaranja Crkve svijetu, nego je plod upravo vremena zasićenoga materijalnim, razočaranoga u mnoge pozitivne znanosti usprkos njihovu nevjerojatnome napredovanju. Zapravo i Drugi vatikanski sabor iznjedren je upravo u tome vremenu i tome vremenu, žednome i gladnome duhovnoga, imao je što ponuditi.

Tako duhovnost više nije nešto što je na rubu društva i osobnoga čovjekova življenja. Sama duhovnost u tome se je vremenu mijenjala i stubokom, iz korijena, promijenila, posebno što se tiče teorije.¹

Duhovnost više nije asketika,² kako se je ona nekad zvala. Već sam taj drugi naziv upućuje na nešto što je malo osobno, na nešto što potiče ili tjera više na činjenje nego na življenje. Do Drugoga vatikanskog sabora duhovnost je bila samo neko vježbanje (askeo -vježbam, odakle naziv asketika). Često je bila izražavana i matematičkim brojenjima. Brojevi su odlučivali koliko je netko asket. Time se je ne malo gušila i osobnost i duhovnost, ali se ona nije ugušila, nego izišla iz te čahure u nešto novo.

Za kršćansku duhovnost kao teološku znanost danas ostaje nepromjenjivo: ona se gradi na temelju dogme i stupovima moralnoga življenja. Ako je duhovnost krov, on ne može lebdjeti u zraku, nego mora počivati na tim temeljima i stupovima.³ Pod dogmom ovdje se misli na Božju objavu koju mi ne možemo mijenjati po svojoj volji, nego ona nam se nudi kakva je („Ja sam koji jesam“) i kao takvu – objektivnu – trebamo je objektivno prihvatiti. Budući da objava znači više nego laboratorijsko primanje istine, ona je u-svajanje, prihvaćanje svojim onoga što nam Bog nudi („Sada više ne vjerujemo zbog tvoga kazivanja; ta sami smo čuli i znamo...“, odgovaraju Samarijanci; usp. Iv 4,42). Božja objava stvara i nudi čovjeku odnos, zajedništvo, dajući mu tako i zapovijedi koje pečate taj odnos i to zajedništvo. Čovjek tu kao subjekt odgovara Bogu svojim moralnim življenjem. Tek to produbljuje zajedništvo između Boga i čovjeka, koje postaje posve osobno, ali izgrađeno samo na tim temeljima i stupovima, držeći se uvijek njih. Tu Bog, koji objavljuje sebe i svoje zakone kao osoba, postaje osoban.

¹ U praksi stoljeća kršćanstva ipak možemo vidjeti da nije postojalo samo „monaško“ nasljedovanje Krista nego i traženje njega u mnoštvu onih s ruba društva.

² „Možemo reći da je u odnosu na duhovni život askeza jedna beskorisna potreba ili potrebna beskorisnost“, kaže T. GOFFI, *L'esperienza spirituale oggi. Le linee essenziali della spiritualità cristiana contemporanea*, Queriniana, Brescia, 1984., 85.

³ Danas se dosta pojavljuje i unutar Katoličke crkve, rekao bih, alternativna duhovnost koju ne zanima ni dogma ni moral. To je plod „instanta“, tako da s pravom možemo govoriti i o pojavama „instant-duhovnosti“ u Crkvi.

To je suvremena duhovnost, i kao bitan dio teološke znanosti⁴ i kao bitan dio svakoga kršćanskoga življenja, a posebno svećeničkoga.

2. Caritas pastoralis

Praktički se do Drugoga vatikanskog sabora gotovo nije govorilo niti se vodila posebna briga o duhovnosti svećenika u pastoralu. Predmnijevalo se je da će on nastaviti i na župi (pastoral shvaćen samo kao župa) provoditi ascetiku koju je primao svojim odgojem već od maloga sjemeništa. Jedini, tako se mislilo, postojeći model koji mu se je nudio bio je onaj monaški, nasljedovanje Krista u „ćeliji“ svoje župne kuće, u kojoj će imati izmoliti određene molitve (nalaze se u molitvenicima) i možda ipak i dalje nastaviti ono što je imao kao svakodnevnu obvezu u malom i velikom sjemeništu: dnevno duhovno štivo od nekoliko minuta.

Drugi Vatikanski sabor dokumentom „*Presbyterorum ordinis*“ prekida s tom tradicijom. Već je velika stvar što se Sabor počinje zanimati za život i duhovnost svećenika u pastoralu koji je sada također shvaćen kao nešto što nije samo katekizamsko nego što uključuje i pedagogiju, i psihologiju, i sociologiju. Pastoral postaje znanost u pravom smislu riječi i moramo ga tako shvatiti. Nije točno da je pastoral samo teorija koja nema ili ima vrlo malo veze s praksom. Prije će biti da teško mijenjamo zatečenu, ne uvijek evandeosku niti teološku praksu.

Upravo je raskorak između teologije i prakse - neprimjenjivanje a ne neprimjenjivost teologije – stoljećima tražio za svećenika u pastoralu ascetiku gotovo kao neki surogat, kao bijeg u ćeliju. Surogat, međutim, nije uvijek imao negativnu posljedicu za svećenika, osobito ako se je tu uspio „naći“, identificirati se. Ali po sebi je u takvim praksama ipak bilo puno raskoraka između njegova pastoralnoga rada i osobnoga asketskoga življenja. Kao da su to bila dva svijeta, i to dosta različita.

Drugi vatikanski sabor nalazi ključ za duhovnost svećenika u pastoralu. Taj je ključ bitan za njegov osobni identitet. Upravo da ne bude više prevelike udaljenosti i prave diskrepancije između onoga što on po dužnosti čini i što kao svećenik treba biti, dokument govori o „*caritas pastoralis*“, pastoralnom djelovanju s ljubavlju, kao središtu svećeničke duhovnosti.

To dosta mijenja na stvari. Ne više diskrepancija, ne više raskorak,

⁴ Usp. A. GUERRA, *Natura e luoghi dell' esperienza spirituale*, u: B. SECONDIN - T. GOFFI (ed.), *Corso di spiritualità*, Queriniana, Brescia, 1989., 25-55; T. GOFFI, *L' esperienza spirituale oggi*, 12-14.

nego jedno treba prožimati drugo i jedno se treba hraniti drugim. Ne monaška duhovnost svećenika u pastoralu, nego se naglasak stavlja na „zajedno“, na zajedništvo. Tako župa više nije shvaćena kao polje rada, kao njiva za sadenje i obrađivanje, nego kao obitelj. I kad je sam, i kad sebe teološki-pastoralno usavršava i kad sebe duhovno hrani, svećenik sve to ujedno čini i za župnu obitelj, kao što to isto čini svaki član u obitelji na svome radnome mjestu, u svojim dužnostima.⁵

Ali u ključu „pastoralne ljubavi“ uključeno je i ono bitno monaško iskustvo koje ostaje za sva vremena, sva čovjekova djelovanja i sve tzv. „staleže“, upravo ono što i danas propagira duhovnost i za čim i laici teže. To je benediktinska formula ili pravilo: „Moli i radi“, što bi se još bolje moglo prereći u izraz: „Moli-radi“, tj. moli tako da tvoja molitva bude istinski rad i radi tako da tvoj rad bude istinska molitva. To je identitet kršćanski i svećenički par excellence. U duhovnosti svećenika u pastoralu to znači svoje pastoralne zadaće vršiti isto onako kako molim časoslov, čitam, slušam, tumačim riječ Božju, slavim euharistiju, pripremam za sakramente i dijelim sakramente.

To znači da svećenik u pastoralu izvor svoje duhovnosti nalazi u onome što pastoralno čini. Sada više takav svećenik nije, odnosno ne treba biti, stiješnjen između onih pastoralnih dužnosti koje mora činiti i svojega osobnoga duhovnoga života. Moglo bi se reći: ne treba „pribjegavati“ nekim drugim sredstvima za svoju duhovnost.

3. Aktivnost – aktivizam

Ako malo zavirimo u svećenikovu svakodnevnicu, u njegov radni dan, često nećemo naći u njemu nikakva dnevnoga reda, osim mise. Župa kao da sama određuje ili nameće dnevni red. Pastoralne su potrebe sve veće. Puno toga ostaje na samome svećeniku, uza sve aktivno zalaganje laika. Tako se svećenikova aktivnost može pretvoriti u puki formalizam, u aktivizam. Vršeći bez predaha i bez pauze sad poučavanje, sad dijeljenje ovoga ili onoga sakramenta, sad rad u uredu, sad misa, a onda, što nerijetko zauzme (oduzme) najviše vremena i energije, razmišljanje i planiranje o materijalnim popravcima i gradnjama. Kada se sve to vrši kao po traci, razumljivo je da se sve može pretvoriti u aktivizam, u suhu rutinu,

⁵ Mnogi obiteljski ljudi koji danas odlaze na tečajeve meditacije ili duhovne obnove sami imaju iskustvo da to ne čine jedino za sebe i za svoju dušu, nego duhovne plodove koje oni ovdje ubiru jednako tako kušaju i njima se hrane članovi njihovih obitelji.

pa i samo slavljenje euharistije može se pretvoriti u „čitanje“ mise. Jedan protestantski teolog tvrdi: „...kult jedne Crkve (jedne vjere, ali također i pojedinačne lokalne zajednice) snažno odražava, dobro ili loše, stanje duhovnoga zdravlja te zajednice. Suhoparan i slabo komunikativan kult označava bolesnu zajednicu.“⁶

Ako, dakle, mislimo da je pastoralna ljubav, kao izvor svećeničke duhovnosti, samo u tome da svećenik vrši samo ono što mu pastoral dnevno nameće, onda će se kad-tad dogoditi da će se njegove aktivnosti pretvoriti u aktivizam, što će se neminovno odražavati na središtu pastora: euharistijskome slavlju, koje će se tada također pretvoriti u aktivizam, u obavljanje nečega što je jednostavno na dnevnome redu. Budući da u aktivizmu nema duha ni duše, takav bi se pastoral moglo nazvati pastoral bez Boga.⁷ I prevelike vanjske pripreme za velika slavlja, kao što su Božić, Uskrs, prva pričest, krizma mogu se pretvoriti samo u vanjsko činjenje nečega da to izvana ispadne što savršenije - i da što prije prođe.

Ne može se raditi samo za Boga, nego prije svega s Bogom. Marta se je dala sva u pripremu za Isusa, a ipak je kod njega na prvome mjestu slušanje. Kao što je rekao Marti, tako bi Isus mogao reći mnogim vanjskim pripremama blagdanskih slavlja i mnogim pastoralnim aktivnostima: „Brineš se i uznemiruješ za mnogo, a jedno je potrebno“ (Lk 10,41-42a). A uslijed prevelikih priprema za to jedno, za to jedno – jednostavno više se ne nade vremena.

4. Pastoral – škola molitve

Jedno je potrebno, samo je jedan izvor potreban, a sve drugo utječe ili treba utjecati u to jedno i sve što se čini u pastoralu mora biti sve-jedno.

Zato već spomenuti dokument spominje, nazivajući doduše nezgrapno sredstvima, ono što uopće rada pastoralnu ljubav (osobne molitve, meditacija, primanje sakramenata itd.) i što je spojnica između vanjske djelatnosti i unutarnjega života, odnosno što čini neodvojivo jedinstvo jednoga i drugoga (usp. PO, br. 18). Zato su te „druge“ stvari nezaobilazne

⁶ F. FERRARIO, *Tra crisi e speranza. Contributi al dialogo ecumenico*, Claudiana, Torino, 2008., 256.

⁷ Kao što postoji književnost i uopće umjetnost bez Boga, znanost bez Boga, duhovnost bez Boga (mislim na razne istočnjačke tehnike koje žele pretvoriti čovjeka u boga), tako može postojati i pastoral bez Boga.

i zapravo uopće nisu druge ako čine jedinstvo.

Papa Ivan Pavao II. to je jasno rekao tražeći od kršćanskih zajednica da postanu vjerodostojne „škole molitve“ i da odgoj za molitvu postane „važna točka svakoga pastoralnog planiranja“.⁸ To znači drugim riječima da je molitva u svim svojim oblicima pastoral u pravom smislu riječi. Prva je zadaća svećenika, kao Isusova nasljedovatelja, naučiti ljude moliti, što on ne može činiti ako sam ne moli.⁹ Tako molitva prestaje biti nešto intimnoga jednoga pojedinca, nego postaje zajednička. I kada sam čovjek moli, u molitvenome je zajedništvu s cijelom Crkvom.¹⁰

Sve što god u sebi sadržava riječ pastoral ide u smjeru susreta s Bogom. Svaki je sakrament susret s Bogom. Sve što se duhovno i karitativno čini, susret je s Bogom. Svaka je molitva osobni susret s Bogom i među ljudima istodobno, kao što to jasno pokazuje molitva koju nas je naučio moliti Isus Krist: „Oče naš!“ To je vrhunac našega identiteta.

Isus ne završava svoju opomenu Marti opomenom, nego poukom i pohvalom: „Marija je uistinu izabrala bolji dio, koji joj se neće oduzeti“ (Lk 10,42b).

Pastoral se ne mjeri vanjskim uspjesima niti su sastojnice pastorala samo razne i stručne metode, nego upravo Marijino klečanje pred Gospodinom i slušanje Gospodina. To nije izgubljeno, nego dobiveno vrijeme. Pogrešno je mišljenje, koje se ne tako rijetko provlači kroz pastoralnu praksu, da je molitveni dio pastorala nešto što valja skratiti, čemu je moguće posvetiti se kada se obave svi drugi poslovi i izvrše sve druge dužnosti. Molitva-duhovnost kao dio pastorala ne može stajati na kraju radnoga vremena, nego mora biti ukorijenjena u radno vrijeme. Vrijeme posvećeno molitvi-duhovnosti nije izgubljeno, nego dobiveno vrijeme. Ništa se ne oduzima onome tko se dnevno hrani, poput Marije iz evanđelja, do nogu Gospodinovih.

Sve je to moguće shvatiti i provesti u praksu samo onda kada shvatimo da je molitveno-duhovni život bitni dio pastorala jer upravo on dovodi do osobnoga susreta s Kristom, što je i cilj svake kršćanske molitve-duhovnosti i svakoga pastorala.

⁸ IVAN PAVAO II., *Novo millenio ineunte. Ulaskom u novo tisućljeće*, br. 33,34.

⁹ U našem pastoralu malo se na to misli jer držimo da to više nije svećenikova prva zadaća nego roditelja i vjeroučitelja. Dovoljno je pogledati raznorazne sekte i raznorazne nekršćanske duhovne pokrete ili meditacije s kojom ozbiljnošću oni imaju prave škole svojih molitava i meditacija.

¹⁰ To upravo kontemplativne zajednice već stoljećima naglašavaju.

5. Što činiš, to i živi

5.1. Slavljenje euharistije

Na svećeničkom redanju svećeničkog kandidata biskup pita hoće li „pobožno i vjerno“ slaviti Kristova otajstva, hoće li „dostojno i mudro“ navješćivati evanđelje, hoće li se „danomice sve tješnje“ povezivati s Kristom. Svemu tome prethodi opomena u kojoj je naglasak stavljen da „sam vrši što naučava“, da bude „svjestan onoga što čini“ i da „život svoj uskladi“ s onim što vrši u službi.

U samome je dakle svećeničkome redanju dan taj ključ svećeničke duhovnosti sadržan u navedenim riječima „*caritas pastoralis*“. Svećenikova se duhovnost hrani onim što on čini - ako to i sam živi. Tu je ujedno izražen sav njegov identitet.

Stoga je važno da od strane biskupa pastoralni posjet bude organiziran i pripreman ne u brojevima, nego u ovome *prvome* što biskup kod redanja stavlja svećeniku u svijest i savjest. Ono što je ovdje rečeno, to treba biti iznjedreno u pastoralu i to treba biti mjerilo pastora i mjerilo biskupskih pastoralnih pohoda.¹¹

Prvo se od svećenika traži pobožno i vjerno slavljenje Kristovih otajstava. Prvo što netko *čini* kao svećenik je da na misi redanja *slavi* euharistiju. Tu započinje njegovo svećeništvo i tu se ono neprestano hrani.¹² Zato ne čudi kad papa Ivan Pavao II. u više navrata govori da svećenik može i „sam“ slaviti euharistiju, tj. ne samo onda kad je na dnevnome redu župe, jer je ona prvi izvor njegove duhovnosti. Svaki intimizam dalek je ovome jer je u svako slavlje mise uključena cijela Crkva. Euharistija nije sredstvo nego izvor duhovnosti.

Kako svećenik slavi euharistiju, tako živi kao svećenik, i obratno, kako živi kao svećenik, tako slavi euharistiju.

Benedikt XVI. za svećeničku godinu stavlja kao uzor Ivana Arškoga koji je svoje svećeništvo živio euharistijski. I on je bio graditelj i veliki asket, ali što mu znači euharistija, sam je rekao, možda, kako to i sam Papa u svom pismu primjećuje, na jedan pojednostavljeni način koji

¹¹ Treba vidjeti koliko je u onome što svećenik za pastoralni pohod mora odgovoriti sadržana svećenikova prva zadaća. Diskrepancija i frustracija neminovno mora biti, ali manje će ih biti kada se stavlja naglasak na ono duhovno – što je, međutim, nemjerljivo pa nije zanimljivo.

¹² Naravno da ovdje valja paziti na to da se za susrete svakojakih vrsta ne stavlja odmah misa kao nešto čime valja popuniti neke praznine. Misa je ipak vrhunac slavljenja.

danas neće svi shvatiti, ali se njegov iskaz odnosi na dar i zadaću euharistije: „O kako je velik svećenik!... Bog ga sluša: on izgovara dvije riječi i naš Gospodin silazi s neba na njegov glas i zatvara se u malu hostiju.“¹³

Ako je to i rečeno pojednostavljeno ili „romantično“, u tome nema nikakve romantike. Radi se upravo o Božjoj „kenosis“, o Božjemu silaženju među nas ljude. Svijest, koja se na redenu traži, o tome što se to u euharistiji događa upravlja načinom slavljenja misnika. Euharistija nije samo ona prilično suhoparna skolastička Tomina riječ transsubstancijacija, pretvorba, nego Božja blizina, Božja bliska nazočnost. Nije samo pitanje svijesti toga, nego je i pitanje naše osobne želje. Ratzinger na jednome mjestu zamjećuje: „Mi uopće ne želimo da nam Bog bude tako blizu; ne želimo ga tako malena, da se saginje k nama; želimo da bude velik i daleko od nas.“¹⁴

Priznanje sebi Božje blizine, nečujne ali stvarne prisutnosti, izazov je za svakoga, posebno za svećenika koji tu blizinu slavi, koji je euharistijskim slavljem najbliži toj Božjoj blizini. Svijest o tome nameće sama po sebi slavitelju pitanje kakav je on pred Bogom, kako on slavi Kristov *silazak* u kruh i vino, kako se osjeća u takvoj stvarnoj blizini? Stoga se najprije njemu mora nametnuti iskustvo učenika iz Emausa kada su prepoznali Gospodina u blagoslivljanju kruha, lomljenju kruha i dijeljenju njima toga kruha. Ne treba se svećenik previše opterećivati time prepoznaju li vjernici Gospodina u posvećenoj, uzdignutoj, prelomljenoj i podijeljenoj hostiji. Svako euharistijsko slavlje nameće prije svega slavitelju pitanje: „Prepoznajem li ja, koji izgovaram Isusove riječi nad kruhom i vinom, u njima samoga Krista?“

Prepoznati Krista u lomljenju euharistijskoga kruha nije isto što mi danas mislimo kad govorimo o iskustvu. Duhovnost je iskustvo, i to osobno. Ali, kao što je na početku objašnjeno, osobno iskustvo nije mjerilo duhovnosti, nego je Božja objava mjerilo iskustva. Sve drugo ne spada u iskustvo, nego je prije pseudo-iskustvo.¹⁵ Iskustvo znači nešto is-kusiti. Upravo je euharistija ona koja nam daje kusiti, kušati. Taj „kus“ nije vezan uz vanjska osjetila ili neki doživljaj, nego uz točno određeno *prepoznavanje* Krista. Dakle, svećenikova duhovnost koju crpi iz euharistije je pre-

¹³ Citat u BENEDIKT XVI., *Lettera del Santo Padre Benedetto XVI per la proclamazione di un anno sacerdotale in occasione del 150. anniversario del „Dies natalis“ del Santo curato d’Ars*, str. 2. Vidi http://212.77.1.245/news_services/bulletin/news/24004.php?index=24004&lang=en

¹⁴ J. RATZINGER, *Bog s nama. Euharistija: središte života*, Verbum, Split, 2005., 76-77.

¹⁵ Istina je da se stoljećima nije pridavalo puno važnosti iskustvu, kao što je točno da su mnogi mistici zbog svojih iskustava bili pod budnim okom inkvizicije. Ali također nije iskustvo sve ono što se danas pod to želi strpati ili prodati za iskustvo. Ljudi koji trče za svakakvim duhovnim „iskustvima“ upravo time dokazuju da nisu prepoznali niti susreli Krista.

poznavanje i osjećanje Kristove blizine koja nije vezana uz ugodu, nego u sebi ima ono starozavjetno: vidjeti Boga znači umrijeti (svojoj slici o Bogu, ili pavlovski: sebi kao starome čovjeku).

Ovdje nije riječ o subjektivnome iskustvu i još je manje euharistija sredstvo za osobno iskustvo. Ratzinger stoga s pravom opominje: „Euharistija nikad nije sredstvo što ga možemo upotrijebiti; ona je Gospodinov dar, središte same Crkve, kojim ne možemo raspolagati. Ovdje nije riječ o osobnome prijateljstvu, o subjektivnim stupnjevima vjere, koje i onako ne možemo mjeriti, nego o stajanju u jedinstvu jedne Crkve i o našem poniznom čekanju da nam sam Gospodin to daruje. Umjesto da ovdje eksperimentiramo i tajni oduzimamo njezinu veličinu, da je obezvrijedimo kao puko sredstvo u našim rukama, trebali bismo i mi naučiti slaviti euharistiju čežnje i u zajedničkoj molitvi i nadi na nov način ići ususret jedinstvu s Gospodinom.“¹⁶

Iskustvo, dakle, ne znači da mi imamo Gospodina u svojim rukama, nego on ima nas, odnosno naše ruke. Iskustvo znači primati ono što mi se pruža. U euharistiji nam se pruža susret - i osobni i u zajedništvu s cijelom Crkvom. Euharistija je već adoracija toga susreta, odnosno još više, Kristove muke, smrti i uskrsnuća.

Euharistija, s kojom svaki svećenik započinje svoj svećenički život, izvor je i njegove duhovnosti i glavna točka njegova pastoralna. Proslava euharistije proslava je i svećeničkoga života i djelovanja, njegov identitet par excellence.

Teološko-vjerničko poimanje euharistije preobražava i ljudsku psihu. Euharistija nije samo žrtva i proslava Krista rassetoga i uskrsnulo-ga, nego je anticipacija eshatona. Eshaton je dovršetak, dovođenje do potpunosti. Euharistijom svećenik slavi anticipaciju dovršenja cjelokupnoga svemira, ostvarenje onoga što je Bog zacrtao u cjelokupno stvorenje u trenutku stvaranja. Nije li to tada i proslava ostvarenja njega samoga – svećenika – i njegova života, u euharistijskome slavlju, pred zajednicom?!

Pritom se ne smije smetnuti s uma da je riječ samo o anticipaciji jer se inače euharistija ne bi ponavljala svaki dan. I svećenik ostaje grešan, što i on priznaje ne samo na početku misnoga slavlja (osjećajući pritom oslobođenje od tereta svojih grijeha) nego u sakramentu pomirenja.

Samo onaj tko je osjetio, iskusio što znači iskreno priznanje i opraštanje, može dovoditi druge do iskrenoga priznanja i pomoći im da shvate što znači opraštanje. Zato ne čudi što *Presbyterorum ordinis* i taj sakrament stavlja svećeniku na srce i na dušu, a papa Ivan Pavao II. često u svojim pismima svojim svećenicima za Veliki četvrtak toplo preporuča

¹⁶ J. RATZINGER, *Bog s nama*, 53.

da se sami krijepe čestim prianjanjem sakramentu pomirenja.

Osobito svećeniku je to potrebno jer ga to oslobađa od napasti vode koji si umišlja da je bezgrešan. Sakrament pomirenja proizlazi iz poniznosti i vodi k poniznosti.

5.2. Slušanje riječi Božje – meditacija

Danas se puno govori o meditaciji. Ona je preplavila mnoga duhovna tržišta. Posebno su unosne i mnogoobećavajuće istočnjačke nekršćanske meditacije. Upravo su one bile izazov i kršćanima da ono što su mnogi već zaboravili i proglasili zastarjelim ili samo monaškim opet postane ponuda kršćanima. Kršćanska meditacija ne obećava ništa od onoga što obećavaju druge meditacije, nego joj je cilj dovođenja vjernika u susret s Bogom, s Kristom. Ona je ono Marijino sjedenje do nogu Gospodinovih i slušanje ne nekih drugih, nego Gospodinovih riječi.

I nju predlaže *Presbyterorum ordinis* kao ono kroza što se ostvaruje svećenička duhovnost. Meditacija nije priprema za propovijed, nego svakodnevni susret s Gospodinom u njegovoj riječi. Stoga kršćanin ne meditira neki drugi tekst, nego ono što Gospodin govori u Svetom pismu. Meditacija je puštanje ulaženja riječi Božje u sebe. Ona je iskustvo učenika iz Emausa: „Nije li gorjelo srce u nama dok nam je putem govorio, dok nam je otkrivao Pisma?“ (Lk 24,32).

I ovdje vrijedi za svećenika kao i u euharistiji: ne opterećivati sebe pitanjem gore li srca vjernika dok im on čita riječi evanđelja i dok ih tumači. Nego: gori li njegovo srce dok čita i tumači riječ Božju? To jest: osjeća li on da je Bog u svojoj riječi živo prisutan i da ona stvara osobni živi susret? Riječ je Božja hrana ne samo za ostale vjernike, nego prije svega za samoga svećenika. Ona je prva hrana, prvi stol, samoga euharistijskoga slavlja. Zato su već prvi monasi govorili o „žvakanju“ („ruminatio“) riječi Božje. To je meditacija.

Koliko svećenik osjeća da njemu riječ Božja govori, toliko će to iskustvo moći prenijeti drugima i potaknuti druge da i oni čuju što njima govori Krist - Bog u svojoj riječi.

No i ovdje valja biti pozoran i ne pretvoriti svoje želje, svoje imaginacije u riječ Božju, odnosno poistovjetiti je s riječju Božjom. Zato Crkva naglašava potrebu proučavanja tumačenja riječi Božje od strane stručnjaka i same Crkve. Ne Maria Valtorta, nego prava egzegeza!¹⁷

¹⁷ Jedan od velikih poduhvata svakako je „Geistliche Schriftlesung“ što ga je poduzeo Patmos Verlag u Düsseldorfu, gdje egzegete, stručnjaci za Sveto pismo tumače riječi Pisma na duhovni način.

Meditacija riječi Božje i slavljenje euharistije moraju biti svakodnevna hrana svećeniku ako želi pastoralno djelovati i ako želi sačuvati svoj identitet, harmoniju između onoga što čini i što živi. Dakle, samo naviještanje i tumačenje Riječi te dijeljenje sakramenata ne posvećuje po sebi svećenika. Naviještanje se može pretvoriti u lijepu retoriku, a slavljenje u ugodnu estetiku. S jedne strane *caritas pastoralis* traži zaboravljanje sebe, s druge strane ne može svećenik voditi stado ako prije ne ljubi. Isus je najprije pitao Petra ljubi li Petar Gospodina, a onda mu je tek povjerio stado, kako to naglašava papa Ivan Pavao II.¹⁸

Duhovnost svakoga kršćanina – svećenika napose – napaja se na dva temeljna izvora: euharistiji i slušanju riječi Božje. Duhovnost ima isto pravilo kao i disanje (isti im je i korijen): događaju se trajno, ne sporadično, ne povremeno. Kao što živimo tjelesno dok dišemo, tako isto duhovno živimo dok se hranimo prvotnom duhovnom hranom. Svi drugi oblici duhovnosti moraju biti u pozadini ispred slavljenja euharistije i meditiranja riječi Božje.

6. Evanđeoski savjeti

Crkva je ukinula mnoge privilegije na mnogim područjima. Svaki je kršćanin pozvan na svetost, a ne samo monah i možda pokoji svećenik u pastoralu, pastoralno djelovanje nije samo privilegij župnika i župnih vikara, slavljenje euharistije je zajednički čin cijele zajednice, meditacija nije samo za one kontemplativne iza rešetaka. Tako i evanđeoski savjeti nisu samo zavjeti koje čine redovnici i redovnice. Oni su nazočni u samome činu ređenja jer tu prezbiter obećava i poslušnost biskupu i njegovim nasljednicima i jednostavnost življenja i, ako je rimokatolik odnosno neoženjen do čina ređenja, obećava celibat. Danas se dosta naglašavaju ova tri savjeta za svakoga ređenoga svećenika.

6.1. Poslušnost

Papa Ivan Pavao II. spominje nekoliko vrsta poslušnosti: hijerarhijsku, solidarnu i pastoralnu.¹⁹ To je već jedna ne mala novina s obzirom na stoljećima naglašavanu slijepu redovničku poslušnost koja je jedina mogla, kao stega, održavati redovničko zajedništvo. Dok je osoba

¹⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 25.

¹⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 28.

kao individuum tu bila potiskivana posve u pozadinu, ovdje, i prije još u *Presbyterorum ordinis*, naglašava se nešto drugo. Prije svega to je nasljedovanje Krista koji je u potpunome dosluhu s Ocem. Isusov identitet je vršiti volju Očevu.

Previše se crkveni autoritet naglašavalo kao volju Božju odnosno izjednačavalo s njom. To je pogrešna teologija, pogrešna pedagogija, pogrešna duhovnost. Nije pogreška u slušanju, nego u tumačenju slušanja i odgajanju za nj. Danas se naglašava suodgovornost. To je *Presbyterorum ordinis* dovoljno jasno naglasio, upućujući najprije riječ biskupima (što nije nikakva slučajnost, nego upravo obrat od nekadašnjega poimanja slušanja): „...neka biskupi drže prezbitere svojom braćom i prijateljima...neka ih rado slušaju, štoviše, neka se s njima savjetuju“.²⁰ Sam taj dokument odmah tumači svećeničku poslušnost kao suradnju između biskupa i prezbitera.²¹ Suradnja i suodgovornost danas su sinonimi za evandeoski savjet poslušnosti. Poslušnost je također bitno vezana uz besprigovorno poštovanje drugoga čovjeka kao osobe koja ima svoje ljudsko dostojanstvo i svoje ljudske granice. Traženje poslušnosti i poštovanje osobne slobode idu zajedno. Poslušnost je odgovornost i prema sebi i prema onome koga slušam i prema onima za koje primam posluš. ²² To trojstvo čini identitet poslušnosti. Ako jedno nedostaje, poslušnost nije stvarna. Samo poslušnost samome sebi i svojoj savjesti dovodi do egocentričnosti, slijepa poslušnost autoritetu ima u sebi natruha mazohizma, slušati samo što žele oni kojima je svećenik poslan služiti, znači ne uspijevati ih poučavati. Poslušnost je i nadilaženje samoga sebe, osobito kada je riječ o dobru onih kojima je svećenik pozvan.

6.2. Siromaštvo

U SZ siromaštvo je kazna Božja, a u NZ siromasi su privilegirani Božji miljenici po kojima ćemo biti suđeni za vječni život ili vječnu propast. To nije veličanje siromaštva, nego upućivanje na to da te ljude, kako Isus sam kaže, uvijek imamo i uvijek ćemo imati uza se, odnosno upućivanje na to da nam je zadaća pomagati čovjeku u nevolji. Djela apostolska govore o zajedništvu dobara i dijeljenju dobara svakome koliko mu je potrebno, a ne koliko misli da bi trebao imati s obzirom na bogatije s kojima se obično uspoređuje.

²⁰ *Presbyterorum ordinis*, br. 7.

²¹ Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 7.

²² Usp. G. GRESHAKE, *Priestersein*, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1982., 141.

Siromaštvo je vezano uz jednostavnost življenja. Nije svakome sve potrebno. Jednostavnost življenja znači određenu nevezanost na materijalno. Siromaštvo je također poticanje na rad. Mi danas jako puno govorimo o suzbijanju siromaštva, a to se događa putem rada i putem dijeljenja. Kao što je u poslušnosti važna suodgovornost, tako je u siromaštvu važna solidarnost koja nije mogla biti bolje evandeoski izrečena nego što je to rečeno na početku *Gaudium et spes*: „Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničega uistinu ljudskoga a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu.“²³ *Presbyterorum ordinis* govori o „svojevoljnom siromaštvu“ u životu svećenika.²⁴ To svojevoljno siromaštvo s jedne je strane izbor Gospodina kao baštine i bogatstvo, neovisnost o materijalnome, neprecjenjivanje materijalnoga, pouka drugima što bi im moralo biti prvotno, ali također i solidarnost s onima koji zbog ljudske nepravde podnose siromaštvo i bijedu.

Svećeničko siromaštvo nužno je vezano uz dijeljenje. Inače bi to bila škrtost. Dijeliti znači davati od onoga što imam drugima tako da ne budem oštećen ni ja, ali da drugi od toga ima koristi.

Ivan Zlatousti u stvari davanja veoma je zahtjevan i neumoljiv: „Koju korist može imati Krist ako je žrtveni stol pun zlatnih posuda dok umire od gladi neki siromah? Najprije nahrani gladnoga i tek kasnije uresi oltar s onim što ostane. Dat ćeš (Isusu) zlatni kalež, a nećeš mu dati čašu vode? Koju korist od ukrašavanja oltara s oltarnicima od zlata, ako (Kristu u siromahu) ne daš nužnu odjeću?“²⁵

Ovdje Ivan Zlatousti jasno aludira na siromaštvo cijele Crkve jer bogata Crkva ne može imati siromašne službenike nego samo bogate. Cijela Crkva mora biti siromašna, odisati jednostavnošću.

6.3. Celibat

Tijekom povijesti iznjedrilo se nekoliko razloga u prilog celibatu, od kojih svi nisu bili evandeoski, osobito ne oni koji su, veličajući celibat, gotovo ponižavali brak. Istina je da uvijek ostaje da već celibatski način življenja sa sobom nosi manju podijeljenost u čovjeku te lakšu i veću privrženost služenju odnosno posvemašnjemu predanju Kristu, kao što je inače čovjeku

²³ *Gaudium et spes*, br. 1.

²⁴ Usp. *Presbyterorum ordinis*, br. 17.

²⁵ Ivan ZLATOUSTI, *Prediche sul vangelo di Matteo*, u: G. CROCETTI, *Le opere di misericordia*, San Paolo, Milano, 1999., 40.

lakše posvetiti se jednoj dužnosti nego istodobno dvjema dužnostima.

No celibat sa sobom nosi psihičku zrelost koja ne podnosi surogate u zamjenu za bračni život. Psihički zreli celibat jednako vrednuje brak kao bračni poziv od Boga dan i priznaje veliku zauzetost za kraljevstvo Božje i oženjenim svećenicima izvan i unutar Katoličke Crkve. Samo takav će čovjek moći biti „fasciniran“ svojim pozivom da u Crkvi djeluje kao neoženjen.

Plodnoga celibata nema bez te fasciniranosti. Danas se naglašava upravo plodnost celibata, ne, dakle, celibat bez spolnosti, nego celibat koji sa sobom nosi življenje očinstva -majčinstva. Na kraju svega upravo celibat treba, više nego druga dva savjeta, doživljavati, proživljavati i živjeti kao posve nezasluženi Božji dar – karizmu – par excellence. Karizma je uvijek dar *za druge*. Stoga ovaj savjet treba tako živjeti: dar od Krista, namijenjen drugome, ne nepodijeljena ljubav, ne pastoralno menadžerstvo, nego caritas pastoralis, pastoralna ljubav. Ona nije ni u kom slučaju a-seksualnost nego pozitivna sublimacija o kojoj govori psiholog Allport upravo kada govori o seksualnosti, odnosno zavjetu čistoće i celibatu.²⁶

„Čistoća je bogatstvo koje proizlazi iz preobilja ljubavi“, govori nekršćanin Tagore.²⁷ Dakle, samo tko može ljubiti, može prihvatiti i celibat (što ne znači da manje ljubi i da je u sebi podijeljen tko bira brak jer i on dobiva dar od Boga integrirati u sebi tu jednu jedincatu ljubav²⁸). Ako je kršćanstvo niklo iz one Ivanove spoznaje da je Bog ljubav, onda se iz ljubavi prema Bogu bira brak ili/i beženstvo, jedno i drugo i dar i zadaća.

Time spolnost nije svedena na čistu vanjsku manifestaciju seksualnosti i ispravlja se stoljećima ponavljana greška stavljanja šeste Božje zapovijedi na prvo mjesto.

Kao svaki Božji dar, tako i ovaj treba i te kako njegovati u budnosti. Ali nije dobro naglašavati budnost samo za ovaj savjet jer jednake su težine i jednaka je budnost potrebna i za poslušnost i siromaštvo. Koliko budnosti posvetimo njima, toliko ćemo lakše budnost posvetiti i ovome savjetu – da se i njega ne bi izdiglo iznad ostalih kao šestu Božju zapovijed gotovo iznad prve. Za nj se traži ne bijeg, ne nekadašnja „fuga mundi“, nego angažman i pastoralni i osobni. Ni pastoralna ljubav ni evanđeoski savjeti ne mogu se živjeti bez osobne molitve, bez osobnoga

²⁶ Usp. G. W. ALLPORT, *Psicologia della personalità*, PAS-Verlag, Zurigo, 1972., 235-265.

²⁷ Citat u A. K. KRAXNER, *Elemente einer neuer Spiritualität*, Herder, Wien-Freiburg-Basel, 1977., 106. Autor u svome djelu izvrsno promišlja na suvremen način o tri evanđeoska savjeta.

²⁸ U biti pogrešno je govoriti o podijeljenoj ljubavi kada govorimo o celibatu i braku. To nisu podijeljene ljubavi, nego je to jedna ljubav kao što je jedna ljubav u Kristovoj trostrukoj zapovijedi *jedne* ljubavi: ljubiti Boga i bližnjega kao samoga sebe.

redovnoga susretanja s Kristom i bez velike iskrenosti prema samima sebi.

Pastoralni angažman podrazumijeva izgrađivanje kraljevstva Božjega. Celibat, više nego naglašavanje u novije vrijeme solidarnosti s onima koji iz bilo kojih razloga nisu mogli stupiti u brak, anticipiranje je kraljevstva Božjega u kojemu više neće biti ni ženidbe ni udaje (usp. Mt 22,30). S pravom Greshake zamjećuje da još nitko nije izrugivao ili omalovažavao celibat, odnosno zavjet čistoće Majke Terezije iz Kalkute i zajednice iz Taizea jer je on usko povezan sa siromaštvom i poslušnošću. Kod njih je vidljivo da nema nikakve krive kompenzacije, već je taj njihov zavjet potpuno stavljen u službu drugima.²⁹ Celibat ima veliku vrijednost i veliku snagu samo ako je shvaćen kao dar koji se stalno živi i hrani svakodnevno prije svega euharistijom, slušanjem i promatranjem riječi Božje te osobnom molitvom i pastoralnom ljubavlju, dar dan na službu drugima i tako posvemašnjim ostvarenjem samoga sebe u celibatu. Tako shvaćen celibat ne podnosi druge surrogate jer on donosi sa sobom ne samo odricanje na polju seksualnosti nego i na poljima vlasti i posjedovanja.³⁰

7. Euharistija poslije euharistije

Ne mogu a da barem ukratko ne spomenem ono što povezuje sve Kristove vjernike zajedno, a to je caritas, karitativno djelovanje koje je nastavak euharistije.³¹ Kao što je euharistija lomljenje riječi Božje, s njezinim „žvakanjem“ (ruminatio) odnosno meditiranjem i lomljenjem i dijeljenjem kruha, i kao što se tu događa susret s riječi Božjom i euharistijskim Kristom, tako se poslije euharistije, na što upućuje sam čin euharistijskoga slavlja, nastavlja susret s Kristom u čovjeku u potrebi.

²⁹ Usp. G. GRESHAKE, *Priestersein*, 140.

³⁰ Schillebeeckx npr. ne osuđuje celibat kao takav nego krive kompenzacije koje svakako valja osuditi: „Fanatično, grčevito držanje zakona (istakao autor) u očima mnogih postaje nevjerojatno, jer čvrsto držanje na ovome zakonu nije povezano sa stvarnošću evangeoske raspoloživosti u siromaštvu, u odricanju od vlasti i počasnih naslova i samopredanju ljudima...Koji je smisao celibata u jednoj Crkvi u kojoj se pohlepno teži za čašću, posjedovanjem i udobnim građanskim životom? Naravno, službena Crkva ove stvari neće odobravati, ali se one velikodušno podnose i njihova posljedica nije obligatorno lišavanje službe“. E. SCHILLEBEECKX, *Kirchliches Amt*, Düsseldorf, 1981., 173. Naravno, da kompenzacija za celibat nije samo težnja za čašću, posjedovanjem i udobnošću življenja, jer tome teže i oni koji ne žive u celibatu. Ali upravo je u tome ključ: upravo onaj tko živi u celibatu, zajedno se s njime odriče i drugih ljudskih težnji.

³¹ Opširnije o tome vidi u članku M. ŠPEHAR, „Euharistija poslije euharistije“, u: *Riječki teološki časopis*, IX (2001.), 143-160

Kao što je već spomenuto u govoru o siromaštvu ili jednostavnosti življenja, takav je način svećeničkoga življenja vezan nužno uz dijeljenje. Ne imajući vlastitu obitelj, on je još „slobodniji“ dijeliti s većom obitelji. Tako primjerom mora pokazati da on prvi uočava i prepoznaje Krista ne samo dok sluša i tumači riječ Božju, ne samo dok lomi euharistijski kruh nego i dok hrani čovjeka u njegovim tjelesnim, duhovnim i duševnim potrebama, on prepoznaje Krista i zna da ono što pruža takvu čovjeku pruža njemu samome, kako to Isus tvrdi u svojem govoru o posljednjemu sudu (usp. Mt 25,31-46).³² No kao što Krista u njegovoj riječi i euharistiji ne možemo susretati samo povremeno, prigodno i sporadično, tako ga ni u potrebnima ne možemo susretati nego konkretno redovito.

8. Zaključak

Čovjeka se redi za svećenika radi poslanja naviještanja Radosne vijesti. Njegovo poslanje ujedno je njegovo osobno posvećivanje. Tako stoje u intimnoj i neraskidivoj vezi i povezanosti duhovni život svećenika i njegovo vršenje službe. Tako on mora biti, kako mu se govori u trenutku njegova ređenja, „svjestan onoga što čini“. Biti svjestan zapravo ne znači nešto čisto umnoga, nego nešto što se živi. To je duhovni život svećenika, neodvojiv od njegova poslanja. To je svetost na koju smo pozvani i koja također nije poziv samo za nas nego i za druge (kao što nijedan svetac nije svetac samo za sebe nego *za druge*). Papa stoga s pravom naglašava: „Veća ili manja svetost službenika realno utječe na naviještanje Riječi, na slavljenje sakramenata, na vođenje zajednice u ljubavi.“³³

Svećenička duhovnost nije nešto u oblacima i tako daleko da se ne može dosegnuti. Ona se nalazi u njegovu ministerijalnom vršenju dužnosti te u osobnom susretu s Bogom i s ljudima. Svećenička duhovnost mora pomoći svećeniku da postane što više osoba koja neće biti izolirani čudak, nego čovjek koji živi od kontakta s Bogom i čovjekom i koji druge svojim življenjem privlači tome kontaktu, tome susretu, koji se na poseban način događa na prvim i primarnim izvorima duhovnosti: slušanju riječi Božje i slavljenju euharistije.

³² Ne mogu a da u svećeničkoj godini 2009.-2010. ne spomenem potrebu i nuždu svećeničke solidarnosti o kojoj ovise u misijskim krajevima Bog zna kolika svećenička zvanja jer mnoge bogoslovije u tim krajevima prinudene su smanjivati broj svećeničkih kandidata zbog pomanjkanja materijalnih sredstava, prije svega svakodnevne hrane.

³³ IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 25.

SPIRITUAL-MINISTERIAL IDENTITY OF THE PRIEST

Summary

It was not too long ago, before the Second Vatican Council, that the Church did not speak a great deal about the spirituality of priests in pastoral activity. And those things that were said mostly concerned discrepancies in the priest's service. The Second Vatican Council reconciles the priestly spirituality that derives from and enriches pastoral love. With this, the identity of the priest is confirmed. But "caritas pastoralis" must not develop into mere activism. Therefore it should be stressed that the essential part of pastoral activity is based on an intimate and personal encounter with Christ in the Eucharist and in listening to God's word through meditation.

This article also seeks to present a contemporary view of the evangelic counsel of obedience, poverty and celibacy and the possibility of achieving this and becoming more whole as a result. At the end, through "Eucharist after Eucharist" this means charitable sharing with those in need – I want to stress that the entire priestly life and the identity of the priest are in fact a permanent celebration of the Eucharist.

Key words: *spirituality; caritas pastoralis; activity; activism; Eucharist; Word of God; evangelic counsel of obedience, poverty and celibacy; identity.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan